

Johannesbergs gård i Flyinge

Delar av Östra Gårdstånga 8:22 och 5:28 i
Eslövs kommun

Kulturmiljöutredning som underlag
till detaljplan

2022-05-03

OLGA SCHLYTER
KULTURMILJÖKONSULT

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Metodbeskrivning	4
Orientering	4
Övergripande historik	7
Förhistorisk tid	7
Gårdarna nr 8 (Johannesberg) samt 3 och 5	7
Enskifte 1804	7
Laga skifte 1830	7
Efter laga skifte	8
Stationssamhället Flyinge	8
Flyinge efter 1950-talet	10
Bebyggelsehistorik	11
Nulägesbeskrivning	12
Planområdet	12
Mangårdsbyggnaden	13
Logen	15
Kostallet	16
Svinstall	17
Traktorgarage	17
Maskinhall	18
Massegrav	18
Utemiljö	18
Kulturmiljöanalys	19
Kulturhistorisk värdering	19
Kulturhistoriska värden i planområdet	19
Antikvariska riktlinjer vid planläggning	20
Inledning	20
Ny villabebyggelse	20
Kulturhistoriskt särskilt värdefulla byggnader	20
Kulturhistoriskt värdefulla byggnader	21
Övrigt	21
Källor	22

PROJEKTINFORMATION

Beställare: Thomas Bierich
Projektperiod: April-maj 2022
Uppdragsansvarig: Olga Schlyter

Samtliga foton är tagna av Olga Schlyter 2022, om inte annat anges.

Omslagsbild: Johannesbergs mangårdsbyggnad sedd från öster, april 2022.

Sammanfattning

Uppdraget

Kulturmiljöutredningen har tagits fram på uppdrag av fastighetsägaren till Östra Gårdstånga 8:22. Syftet är att utreda kulturmiljövärdena på platsen, som underlag för en ny detaljplan. Planområdet omfattar en del av nämnda fastighet samt en del av intilliggande fastighet Östra Gårdstånga 5:28.

Viktiga förutsättningar

- Enligt Plan- och bygglagen 2 kap §6 ska ett bebyggelseområdes särskilda kulturhistoriska värden skyddas vid planläggning.
- Planområdet ligger inom fast fornlämning (Östra Gårdstånga bytomt).
- Planområdets sydöstra hörn ligger inom gränsen för ett stort område som är utpekat som riksintresse för kulturmiljövården (Svenstorp – Hviderup – Flyinge – Västra Hoby).

Historik

Planområdet ligger på platsen för byn Östra Gårdstånga. Den är känd sedan medeltiden, men bebyggelsen flyttade från bytomten vid Laga skifte 1830. Endast tre gårdar låg kvar, och gården på fastigheten Östra Gårdstånga 8:22 är en av dem. Gårdens bebyggelse förnyades under 1800-talet och den fick namnet Johannesberg. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1851 och ekonomibygnaderna på 1890-talet. Samhället Flyinge som planområdet gränsar till började växa fram sedan en järnväg med station anlagts 1906. Det fanns även ett tegelbruk.

Nuläge

Gårdsbebyggelsen består av mangårdsbyggnad, loge, kostall/svinstall, traktorgarage, maskinhall och ”massegrav” (för förvaring av betmassa). Söder om mangårdsbyggnaden ligger gårdsplanen med loge och stall på var sida. Norr om mangårdsbyggnaden finns en trädgård som sträcker sig upp till Gårdstångavägen. Gården omges av hästhagar, öppna fält och naturmark. Alldeles i närheten finns villabebyggelsen i Flyinge. Den del av planområdet som ligger på Östra Gårdstånga 5:28 är obebyggd.

Kulturhistoriska värden

Gården Johannesberg med bebyggelse, trädgård och gårdsplan är typisk för de skånska gårdar som uppfördes efter skiftena på 1800-talet. Mangårdsbyggnaden har en tidstypisk utformning och är välbevarad. Ekonomibygnaderna har förändrats något genom åren för att anpassas till jordbrukets förändrade förutsättningar, men de är välbevarade till sin karaktär. Mangårdsbyggnaden och kostall/svinstall är kulturhistoriskt särskilt värdefulla. Loge och traktorstall är kulturhistoriskt värdefulla och har miljöskapande värden. Maskinhallen söder om kostallet och massegravens bedöms ha begränsade kulturhistoriska värden. Gårdsplan och trädgård är värdefulla inslag i gårdsmiljön.

Antikvariska riktlinjer vid planläggning

- Nyttillkommande bebyggelse bör vad gäller tomtstorlekar och byggnadernas skala knyta an till den befintliga småhusbebyggelsen öster och norr om planområdet.
- Mangårdsbyggnad och kostall/svinstall förses med rivningsförbud och varsamhetsbestämmelser. Mangårdsbyggnaden förses dessutom med en bestämmelse om skydd av kulturvärden.
- Vad gäller loge och traktorgarage rekommenderas att de bevaras, men detaljplanen kan också medge att de ersätts med nya byggnader med samma volym och liknande utformning vad gäller material och färgsättning.
- Trädgård och gårdsplan markeras som prickmark i detaljplan.
- Det bedöms inte finnas någon risk för påtaglig skada på riksintresset.

Inledning

Bakgrund och syfte

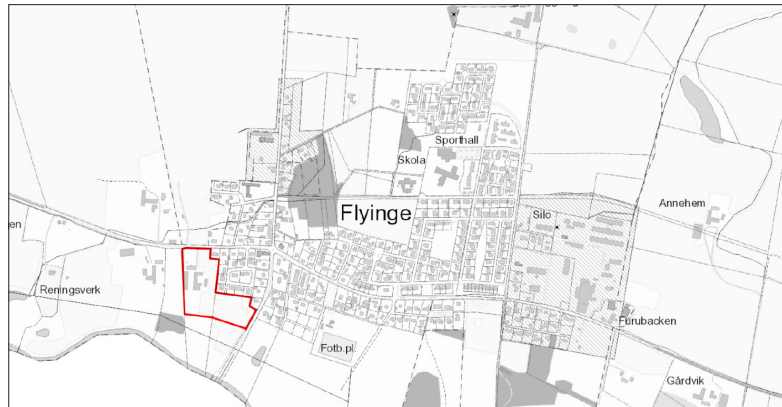
Föreliggande kulturmiljöutredning har tagits fram som underlag till det pågående arbetet med en detaljplan för området runt Johannesbergs gård i Flyinge. Syftet med detaljplanen är att möjliggöra för ny villabebyggelse på fastigheten samtidigt som gårdens kulturmiljövärden ska bevaras. Kulturmiljöutredningen syftar till att identifiera och beskriva vilka kulturmiljövärden som finns i det aktuella området, så att planen kan utformas på ett sätt som tar hänsyn till dessa värden. Utredningen avslutas med rekommendationer för hur de kulturhistoriska värdena kan tas omhand i planarbetet.

Metodbeskrivning

Metoden i utredningen tar sin utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets *Plattform för kulturhistorisk värdering och urval* från 2015. Det aktuella områdets kulturhistoriska sammanhang beskrivs, samt miljöns karaktär idag. Analysen och den kulturhistoriska värderingen är en bedömning av i vilken mån det kulturhistoriska sammanhanget är avläsbart i dagens miljö. Riksantikvarieämbetets definition av kulturhistoriskt värde är *de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag.*

Orientering

Det aktuella planområdet berör Johannesbergs gård med intilliggande obebyggd mark i öster och söder. Gården består av en mangårdsbyggnad längst i norr och fyra ekonomibyggnader söder om den. Marken inom planområdet utgörs i öster av jordbruksmark och söder om gården finns en liten skogsdunge. Planområdet ligger i direkt anslutning till villabebyggelsen i Flyinge. I söder ringlar Kävlingeån fram genom landskapet, och söder om den ligger Flyinge kungsgård. Ån utgör kommungräns mot Lunds kommun.

Planområdets placering i Flyinge. Källa: Eslövs kommun.

Planområdet med delar av fastigheterna Östra Gårdstänga 8:22 och 5:28. Källa: Eslövs kommun.

Svart linje visar aktuellt planområde. Rött område är riksintresse för kulturmiljövärden Svenstorp - Hviderup - Flyinge - Västra Hoby [M80]. Gula linjer visar fasta fornlämningar: 1. Östra Gårdstänga bytomt, 2. Holmahögen (rest av bronsåldershög 3. Stenåldersboplatser 4. Tidigare hög 5. Rest sten ("Tues sten") 6. Hög 7. Runsten (flyttad till platsen).

Inledning

Förutsättningar

Hänsynskrav i PBL

Enligt Plan- och bygglagen 2 kap §6 ett bebyggelseområdes särskilda kulturhistoriska värden skyddas vid planläggning. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Ny bebyggelse ska utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intrycket av en god helhetsverkan.

Gällande detaljplan

Planområdet är idag inte planlagt.

Fornlämningar

Norra delen av planområdet ligger inom Östra Gårdstånga bytomt, vilket betyder att det var här byns bebyggelse var belägen innan skiftena i början av 1800-talet. Bytomten är registrerad som fast fornlämning. Strax väster om planområdet finns rester av bronsåldershögen Holmahögen som omges av en boplatzlämning från stenåldern. Vid ingrepp i fornlämningar krävs tillstånd från Länsstyrelsen.

Riksintresse för kulturmiljövården

Planområdets sydvästra hörn ligger inom område utpekade som riksintresse för kulturmiljövården, *Svenstorp - Hviderup - Flyinge - Västra Hoby [M80]*. Bland motiven för utpekandet nämns odlingslandskapet kring Kävlingeån med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet. Områden som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada kulturmiljön.

Det utpekade riksintresseområdet sträcker sig från Kävlinge i väster till Flyinge kungsgård i öster. Källa: Länsstyrelsen.

Område av riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § miljöbalken Svenstorp - Hviderup - Flyinge - Västra Hoby [M80]

Motivering:

Vidsträckt slottslandskap och odlingslandskap kring Kävlingeån med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet som sedan stormaktstiden präglats av godsförvaltningen vid slotten Svenstorp och Hviderup samt Flyinge kungsgård och de spår förvaltningen lämnat på såväl landskapets utformning som på bebyggelsens och kyrkornas utveckling inom området. (Fornlämningssmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldershögar i krönläge utmed Kävlingeån. Hviderups tidigare befästa slott från 1620-talet, senast omgestaltat på 1920-talet med, omgivande park och rikt förgrenat allésystem, vallgravar, orangeri, ekonomi- och arbetarbebyggelse i tegel- och gråsten från 1800-talet samt mejeri och smedja. Gårdstånga medeltida kyrka som under 1600-talet kraftigt omgestaltas av Anna Brahe, monumentalt gravkor, prästgård från 1800-talet. Hviderups välbevarade hospital från 1600-talet – ett av landets äldsta i sitt slag, plattgården Gårdstånga Nygård med bevarad och tidstypisk 1800-talsbebyggelse. (Miljön berör även Lunds kommun).

I området ingår även:

Ruinerna efter Skeglinge medeltida kyrka som övergavs efter sammanläggningen med grannsocknen Borlunda på 1860-talet samt senare rest klockstapel.

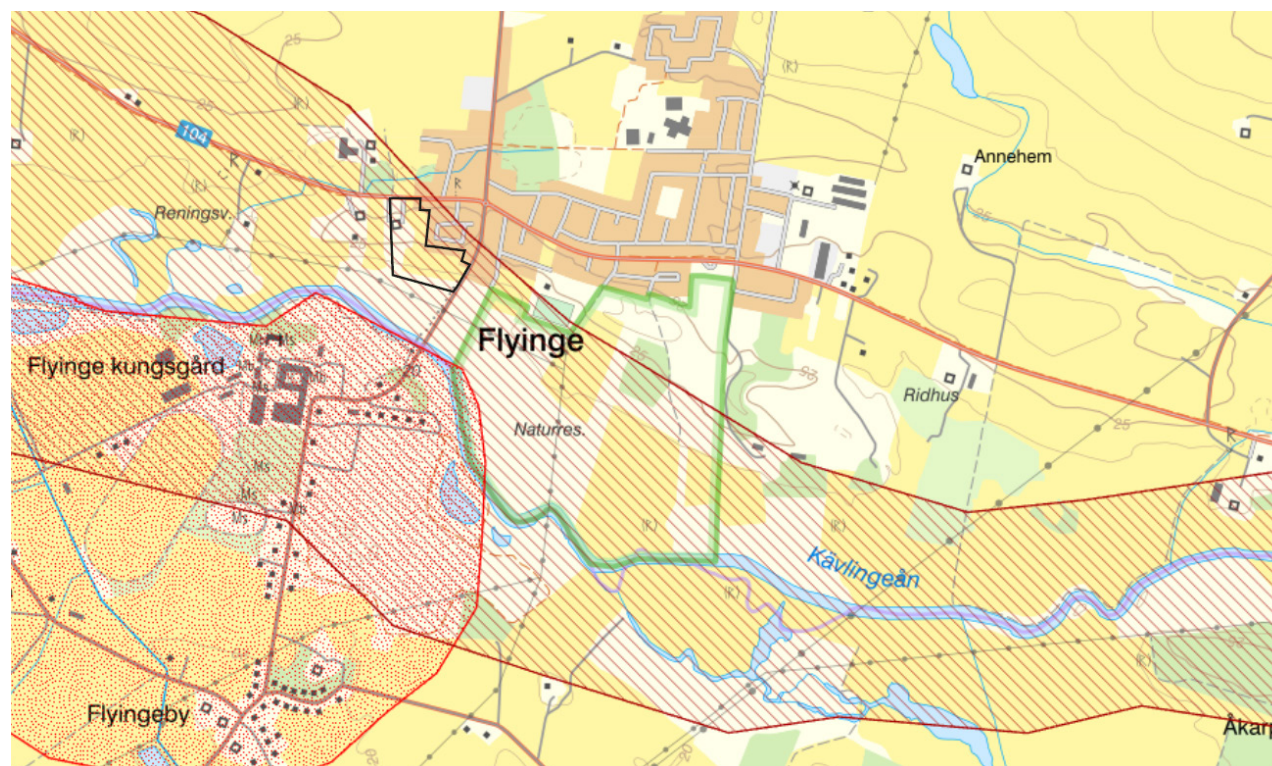
Riksintressebeskrivningen i sin helhet. Källa: RAÄ.

Inledning

Kulturmiljöprogram för Skåne

Kulturmiljöprogram för Skåne togs fram av Länsstyrelsen 2006 och är ett regionalt kunskapsunderlag. Planområdet ligger inom kulturmiljöstråket "Kävlinge å" vars motiv för bevarande lyder: *Kävlingeåns sankta strandängar utnyttjades för bete under mycket lång tid. Det är av stort värde att denna hävd fortgår. Därtill finns flera anläggningar som visar hur vattenkraften utnyttjats för olika processer och i de flesta fall varit direkt avgörande för verksamhetens lokalisering. Detta gäller särskilt de vattendrivna kvarnarna och de tidiga industrisamhällena. Verksamheter direkt relaterade till Kävlingeån har ett särskilt värde i detta sammanhang och är av största betydelse för upplevelsen och förståelsen av landskapet.*

Planområdet gränsar till sankta strandängar vid ån, men det har inte funnits någon kvarn i närheten.

Kulturmiljöprogram för Skåne. Strekat område: Kulturmiljöstråket Kävlinge å. Prickat område: Särskilt värdefull miljö, Flyinge. Svart linje: Aktuell planområde.

Övergripande historik

Förhistorisk tid

Kävlingeåns dalgång har varit befolkad sedan forntiden, vilket lämningar efter stenåldersboplatser och bronsålderhögar är tecken på. Kävlingeån var en viktig transportled på vikingatiden, då den kallades Lodde älv.

Östra Gårdstånga

Det aktuella planområdet ligger direkt väster om Flyinge, ett relativt ungt samhälle som tillkom i början av 1900-talet i och med järnvägen. På platsen låg sedan tidigare byn Östra Gårdstånga. Byn finns belagd sedan medeltiden, och 1393 omnämns den i skriftliga källor som Østra Garstangæ. Byn ingick i Holmby socken och Frosta härad, och den bestod på 1700-talet av tretton hemman.

Gårdarna nr 8 (Johannesberg) samt 3 och 5

Dagens fastighet Östra Gårdstånga 8:22 tillhörde gård nr 8 i byn och fastigheten Östra Gårdstånga 5:28 tillhörde gårdarna 3 och 5. Gård nr 8 var ett skattehästhemman, vilket innebar att gården ägdes av en självägande bonde och att inkomster från gården skulle avsättas till lön för en officer inom kavalleriet. Gård nr 3 var ett skattehemman, och gård nr 5 ett skattedomkyrkoemman.

Enskifte 1804

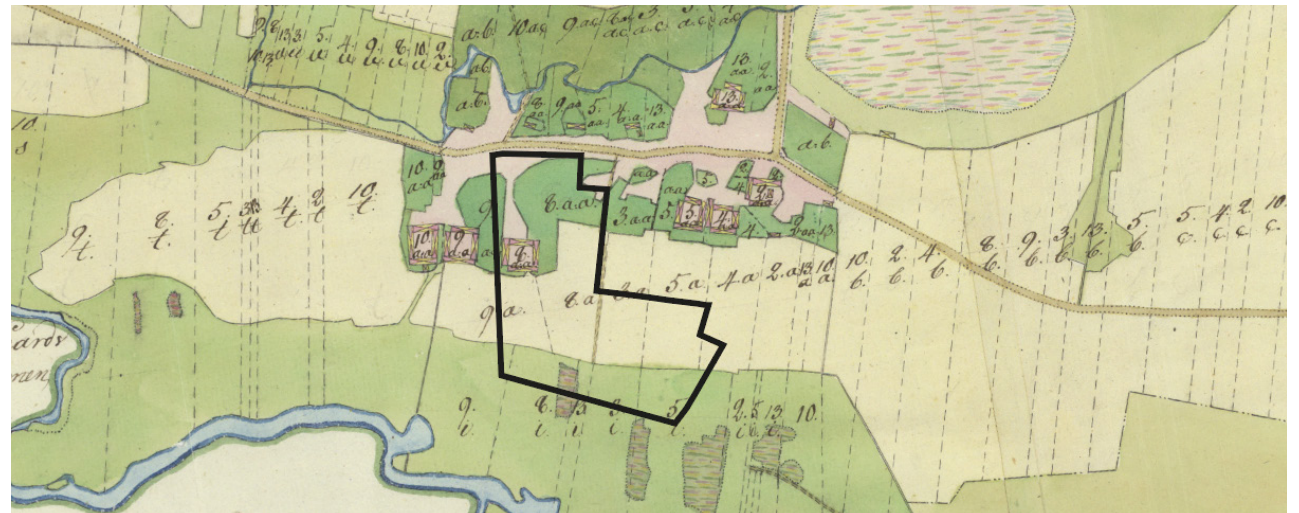
Fram till skiftena på 1800-talet låg byns gårdar samlade längs bygatan på bytomten. Byns marker var indelade i inägor med åker och äng, och utmarker för bete. Inägorna var uppdelade i mängder av små tegar och varje gård hade sina ägor utspridda över hela byns marker. Fyra av gårdarna i Östra Gårdstånga tillhörde Viderups gods. För att effektivisera driften genomdrev baron Ramel på Viderup 1804 ett enskifte som innebar att hans fyra gårdar fick all sin mark samlad i ett sammanhängande markområde i byns norra delar. Det framgår av skiftesprotokollet att de

övriga markägarna i byn vid denna tid inte var intresserade av att skifta sina ägor. Resterande gårdar kom alltså att ligga kvar samlade i en klunga vid bygatan. I samband med enskiftet 1804 gjordes en noggrann genomgång av byns alla gårdar. Gården nr 8 beskrivs som "väl bygd samt någorlunda väl planterat". Gård nr 3 var obebyggd och dess marker brukades under nr 5, vars gårdsbebyggelse låg vid nuvarande Runstensvägen. Gårdsbebyggelsen på nr 8 låg där Johannesbergs gård ligger idag, och bestod av fyra sammanbyggda längor runt en gårdsplan, liksom de övriga gårdarna i byn.

Laga skifte 1830

År 1830 genomfördes Laga skifte i Östra Gårdstånga, vilket innebar att alla gårdar var tvungna att skifta sina ägor. Vissa av gårdarna blev också tvungna att flytta sin

gårdsbebyggelse från bytomten. Vid skiftet genomförde lantmätare och jordägare en besiktning av byns alla gårdar för att avgöra vilka som lämpade sig för flytt. Man tog då hänsyn till bebyggelsens skick och hur mycket planteringar tex av fruktträd som fanns intill gården. Gården nr 8 beskrivs i skiftesprotokollet som "nya och i godt stånd varande in- och uthus av furu och eketimmer med ler, samt tvenne grundmurade uthuslängor och dessutom fruktträdsplantering samt vacker plantering af vilda trån norr om bygatan". Både gård nr 5 och gård nr 8 fick rätt att ligga kvar vid bygatan, liksom gård nr 10 som låg strax väster om nr 8 (på nuvarande fastigheten Östra Gårdstånga 10:1). Resterande gårdar fick flytta. De erhöll viss ersättning från staten, och de kvarboende gårdarna hade skyldighet att hjälpa de utflyttande med dagsverken och transporter.

Östra Gårdstånga bytomt på enskifteskartan från 1804-05, med planområdet markerat. Gård nr 8 (inom planområdet) är liksom de andra gårdarna i byn utritad som en kringbyggd, fyrkantig gård. Källa: Lantmäteriet.

Övergripande historik

Laga skifteskarta från 1830. Röd yta visar ägora till gård nr 8 efter laga skifte. Gröna ytor är gårdens ägor före skiftet. Källa bakgrundskarta: Lantmäteriet.

Efter laga skifte

Gården nr 8 fick sina ägor samlade i ett skifte som i huvudsak låg norr om bygatan, men som också bestod av ängsmark vid ån rakt söder om gårdsbebyggelsen. Skiftesreformerna var radikala och omvälvande, inte minst för det sociala livet i byarna. Syftet var att öka jordbrukets produktivitet, och på det området var reformerna mycket framgångsrika. En typisk utveckling i de skånska skiftade byarna var att gårdarnas välstånd relativt snabbt förbättrades, och det var vanligt att man i mitten av 1800-talet moderniserade sitt bebyggelsebestånd. Så verkar även ha skett på gården nr 8 i Östra Gårdstånga. 1851 uppfördes den nuvarande mangårdsbyggnaden, strax norr om platsen för den gamla fyrhängade gården. Troligen bibehölls de gamla gårdsbyggnaderna ett tag, för de nuvarande ekonomibyggnaderna uppfördes först på 1890-talet. När gården fick namnet Johannesberg är inte känt, men troligen var det efter 1880 då Johan Johansson med hustrun Johanna blev ägare till gården.

Stationssamhället Flyinge

Under andra halvan av 1800-talet tillkom en del hus på den gamla bytomten, framför allt invid vägen mot Roslöf. Men det var i och med järnvägen 1906 som utbyggnaden av en liten tätort på platsen tog fart på riktigt. Järnvägen mellan Sjöbo och Kävlinge kom till för transport av betor från inlandet ut till Barsebäckshamn. Godsägaren Malte Ramel på Viderup var en av initiativtagarna till banan, som drogs norr om Östra Gårdstångas bytomt. Mark exproprierades och en station förlades på ägora till Johannesbergs gård. Stationen fick namn efter den närliggande kungsgården Flyinge. Norr om järnvägen fanns ett tegelbruk, anlagt på mark som tillhört Johannesbergs gård. Birger Johansson (son till de tidigare omnämnda Johan och Johanna) som ägde gården på 1940-talet var då vice ordförande i tegelbrukets styrelse.

Övergripande historik

Flyinge station. Källa: Järnvägmuseet/Digitalt museum.

Flyinge tegelbruk vid Roslösvägen 1938. Källa: Kulturen i Lund.

Häradsekonomska kartan från 1910-talet med planområdet markerat med vit linje. Flyinge station och tegelbruket ligger vid järnvägen norr om gården. Källa: Lantmäteriet.

Övergripande historik

Flyinge efter 1950-talet

Persontrafiken på järnvägen lades ner på 1950-talet och godstrafiken något senare. På 1950-talet bestod Flyinge i huvudsak av en samling hus runt korsningen Gårdstångavägen – Roslövsvägen. Trots nedlagd järnväg fortsatte dock byggandet av villor på orten, i och med den ökande privatbilismen. Flyinge växte framför allt västerut under 1960-70-talen, men också med villabebyggelse vid Runstengatan direkt öster om Johannesbergs fastighet. Efter millennieskiftet har ny bebyggelse framför allt tillkommit i norra delen av samhället.

Flygbild 1952. Johannesbergs gård längst upp till vänster i bild. Källa: Kulturen.

Ortofoto 1973 med planområdet markerat. Källa: Lantmäteriet.

Flygbild över Johannesberg från söder 1956. Lummig grönska på fastigheten, till exempel flankeras huvudentrén på mangårdsbyggnaden av två träd. I bildens ovkant syns tegelbruket. Källa: ArkivDigital.

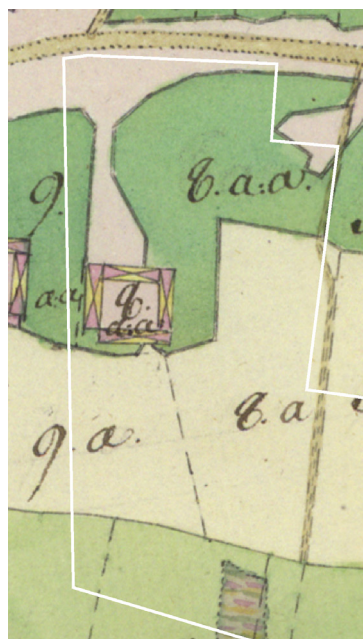
Bilden tillhör ArkivDigital (www.arkivdigital.se) och är en digitalfotograferad bild. ArkivDigital har flera miljoner liknande bebyggelsebilder från hela Sverige. Du får publicera enstaka bilder om du låter denna text stå kvar.

Bebyggelsehistorik

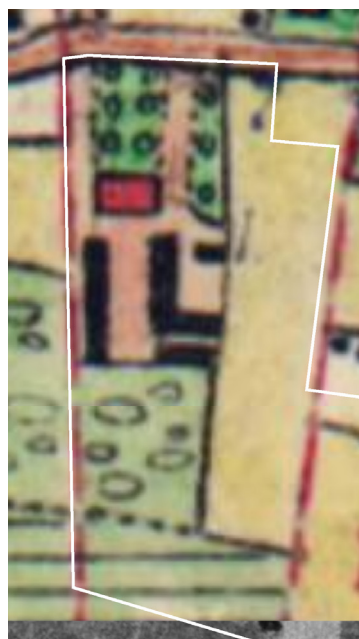
- Gården Östra Gårdstånga nr 8 bestod i början av 1800-talet av en kringbyggd fyrhängad gård.
- 1851 uppfördes den nuvarande mangårdsbyggnaden.
- Ekonomibygnaderna uppfördes på 1890-talet, utom massegraven som är från 1960/70-talet. Logen moderniserades och byggdes i södra delen om till en siloanläggning på 1960/70-talet.
- Gården fick troligen namnet Johannesberg i slutet av 1800-talet.

Beskrivning av Johannesberg i Gods och gårdar från 1944.

1804-05. Mörkgrön yta i nordost: Kältäppa (odling av grönsaker). Ljus yta i sydost: Åker. Ljusgrön yta längst i söder: Äng.

1910-tal. Bebyggelsestrukturen känner vi igen från idag. Trädgård i norr med träd i rader och dubbla tillfartsvägar.

1940-talet. Träden i trädgården syns tydligt liksom den centrala mittgången.

1973. Här har massegraven tillkommit i öster.

2020-tal. De gamla träden i trädgården har ersatts med nya.

Nulägesbeskrivning

Planområdet

På västra delen av planområdet (del av Östra Gårdstånga 8:22) ligger gården Johannesberg. Gårdsbebyggelsen ligger samlad runt en gårdsplan en bit söder om Gårdstångavägen. Mellan vägen och byggnaderna ligger gårdens trädgård. I öster finns hästhagar på en smal markkremsa som gränsar till villabebyggelsen vid Runstensvägen och i söder finns naturmark som sluttar ner mot Kävlingeån. I väster går tomt- och plangränsen nära gårdsbebyggelsen och på andra sidan gränsen är det öppen mark.

Östra delen av planområdet (del av fastigheten Östra Gårdstånga 5:28) är obebyggd och gränsar i norr till bebyggelsen vid Runstensvägen och i söder till naturmarken.

1. Mangårdsbyggnad
2. Loge
3. Kostall
4. Svinstall

5. Traktorgarage
6. Maskinhall
7. Massegrav

Nulägesbeskrivning

Mangårdsbyggnaden

Mangårdsbyggnaden ligger norr om gårdsplanen. Den är belägen på ett krön och har fria vyer norrut mot åkermarken på andra sidan Gårdstångavägen och söderut mot naturen vid Kävlingeån. Byggnaden är uppförd 1851. Takkuporna har tillkommit senare och möjligen även verandan. Byggnadens fönster är inte original men form och indelning är troligen densamma som på originalfönstren. I stora drag har byggnaden dock en välbevarad karaktär. Dess utformning är typisk för de lite pampigare mangårdsbyggnader som uppfördes på skånska gårdar kring mitten av 1800-talet.

Volym: Mangårdsbyggnaden är en murad länga i 1 ½ plan med sadeltak. Under en del av byggnaden finns en källare med ingång från utsidan.

Fasader: Byggnaden har en utkragande, putsad och gråmålad sockel. Fasaderna är i vit slätputs med släta hörnkedjor. Längs takfoten finns en gesims med tegelstenar lagda i sicksack. Två av fönstren på varje långsida är diskret markerade genom en inramning med släta lisener. Mot gården är huvudentrén centralt placerad och den är markerad med kraftigare, dubbla lisener på var sida. Till höger om entrén finns en plakett i kalksten med inskriptionen *Uppbyggd år 1851 af Hemmansegaren Jeppa Pehrson, och dess hustru Anna Jönsdotter*. Över fönstren på gavlarna finns det rundbågiga blinderingar. På gavlarna förekommer också ankarjärn och blindfönster som är målade på fasaden.

Tak: Taket är belagt med enkupigt rött lertegel och det finns två släpkupor mot gårdsplanen i söder och mot norr två små triangulära kupor. I nock finns två murade skorstenar som till sin form ser ut att vara av senare datum. De har dock ersatt två äldre skorstenar på samma plats.

Mangårdsbyggnadens fasad mot gårdsplanen i söder.

Mangårdsbyggnadens fasad mot trädgården i norr.

Nulägesbeskrivning

Fönster: Byggnaden har gråmålade träfönster av äldre modell. Det är sidohängda, utåtgående tvåluftsfönster med kopplade bågar, spröjsade med tre rutor i varje båge. Högst upp i gavelröstena finns små runda fönster. På gaveln mot öster har det runda fönstret spröjsar i ett intrikat mönster. Fönstren i de triangulära kuporna mot norr är småspröjsade.

Entréer: Mot gårdsplanen finns det två entréer, huvudentrén mitt på byggnaden med en granittrappa framför, och en sidoentré i öster med en delvis klinkerklädd trappa. Entrédörrarna är rundbågiga och i trä med glasad överdel. Över entréerna finns sentida skärmtak.

Glasveranda: Mot trädgården i norr finns en glasveranda med flackt sadeltak belagt med enkupigt, rött tegel. Verandan är uppförd i trä och är vitmålad. Den har småspröjsade fönster och en utgång mot trädgården med en sentida verandadörr. Utformningen har ändrats efter 1940-talet (jämför bild på sidan 11), fönstren hade från början en annan utformning och var högre. Trästommen är dekorativt utformad med pilastrar i trä mellan fönstren och i nocken finns snickarglädje.

Gavel mot öster.

Plakett vid huvudentrén.

Fönster.

Gårdsfasaden med sidoentrén närmast i bild.

Nulägesbeskrivning

Logen

Logen är uppförd på 1890-talet, men ombyggd under andra halvan av 1900-talet då en siloanläggning installerades i de södra delarna. Resten av logen användes som maskinhall. Ursprunglig utformning tex vad gäller takmaterial är inte känt, men det är möjligt att det var ett enklare material än tegel på taket från början. Taket kan tex ha varit ett sticketak (träspån) eller belagt med tjärpapp. Under tegelpannorna ligger gamla träspån, men det kan ha varit ett underlagsmaterial redan från början. Det är troligt att logens portar från början var mindre, men att byggnaden anpassats allt eftersom jordbrukets maskiner blev större.

Logen är en långsträckt och reslig byggnad, uppförd i trä på en sockel av natursten. Byggnadens sockel är av kliven natursten, bitvis putsad. Fasaderna är av rödmålad locklistpanel. Knutar och vindskivor är vitmålade. Det finns ett flertal stora slagportar i trä som är grönmålade. Sadeltaket är belagt med enkupigt rött lertegel. I södra delen av byggnaden finns en hög huv vid taknock som är en del av siloanläggningen. Fönster saknas.

Logens fasad mot gårdsplanen.

Logen sedd från söder.

Logen invändigt.

Nulägesbeskrivning

Kostallet

Kostallet används idag som stall för hästar i en del, resterande del står oanvänd med den gamla ladugårdsinredningen bevarad. Ladugården är uppförd på 1890-talet. På tegelfasaderna kan man se att byggnaden vid något tillfälle har den byggts på för att öka höjden på loftet, och luckorna i övre delen av fasaden har tillkommit i samband med det. Taket har i modern tid lagts om med betongpannor. Dessa ersatte troligen enkupiga lertegelpannor, men vad som var byggnadens ursprungliga takmaterial är inte känt.

Kostallet är en långsträckt byggnad som på västra sidan har gårdsplanen och i öster är sammanbyggd med svinstallet i vinkel. Byggnaden har en sockel av kluven natursten. Fasaderna är murade i rött tegel i kryssförband. Fönstren är typiska så kallade stallfönster, dvs småspröjsade gjutjärnsfönster med stickbågig ovankant. Portarna är grönmålade brädportar som även de har stickbågig ovankant. I övre delen av fasaderna finns grönmålade träluckor in till loftet, och det förekommer små gluggar i gjutjärn. I söder är gavelröset klätt med rödmålad locklistpanel. Gaveln i norr är helt i tegel och är symmetriskt utformad med en centralt placerad dörr flankerad av gjutjärnsfönster och två träfönster av äldre modell (sidohängda tvåluftsfönster med spröjs). Taket är ett sadeltak belagt med betongpannor och det finns två ventilationslanterniner i nock. I norra delen av byggnaden finns en murad skorsten.

Kostallets gavel mot norr.

Kostallets fasad mot gårdsplanen och gavel mot söder.

Interiör.

Kostallets fasad mot öster med gamla gödselplattan i förgrunden.

Nulägesbeskrivning

Svinstall

Svinstallet är uppfört på 1890-talet och sammanbyggt med ladugården. Från början fanns det luckor i nedre delen av fasaden för grisarna att gå ut och in genom, vilket man kan se spår av i murverket. Byggnaden har byggts på på höjden vid något tillfälle.

Svinstallet har en sockel av kluven natursten och fasader i rött tegel murat i kryssförband. Det finns typiska stallfönster, dvs småspröjsade gjutjärnsfönster med stickbågig ovankant samt ett par fönster i trä av yngre datum. I fasad mot norr finns en grönmålad bräddörr med stickbågigt valv. Taket är ett sadeltak belagt med rött lertegel, och det finns två ventilationslanterniner inock. Gavelröste mot öster är klätt med rödmålad locklistpanel. Högst upp i nocken finns ett litet trekantigt vitmålat fönster.

Svinstallets södra fasad och östra gavel.

Svinstallets norra fasad och östra gavel.

Detalj av norra fasaden, utgång mot gödselstacken. Under fönstren syns igenmurade luckor för grisarna.

Traktorgarage

Traktorgaraget är troligen också uppfört på 1890-talet, men det har byggts till och ändrats under 1900-talet. I grunden är det en byggnad med vanligt sadeltak, men en tillbyggnad mot söder gör att taket nu är asymmetriskt. Mot norr har höga portar satts in, som bryter den ursprungliga takfoten så att taket är förhöjt längs större delen av långsidan.

Sockeln är delvis av natursten, delvis gjuten i betong. Fasaderna är i rödmålad locklistpanel med vitmålade knutar och vindskivor. Taket är belagt med enkupigt, rött lertegel. Portarna i norr är stora, grönmålade slagportar i trä. Det finns enkla, vitmålade träfönster mot söder.

Traktorgaraget sett från söder.

Traktorgaraget sett från norr.

Nulägesbeskrivning

Maskinhall

Byggnaden kan vara uppförd på 1890-talet, men den kan också ha byggts senare på grunden för en äldre byggnad. Det är en enkel hallbyggnad utan fönster. Grunden är (åtminstone delvis) av natursten men klädd med träpanel. Fasaderna är rödmålad locklistpanel med vitmålade knutar och vindskivor. På gavlarna finns stora skjutportar i trä, målade i grönt. Taket är ett sadeltak belagt med korrugerad, rödaktig eternit.

Massegrav

Massegraven byggdes på 1960/70-talet och användes för förvaring av betmassa. Det är en halvt nedgrävd konstruktion av betongelement, överbyggd med väggar och tak av korrugerad röd plåt. Mot söder finns en stor vikport av plåt.

Utemiljö

Trädgården norr om mangårdsbyggnaden består av stora gräsytor och har en central gångväg kantad av formklippa barrbuskar. På var sida om trädgården finns grusade tillfartsvägar till gården, kantade av rader med relativt unga träd. I sydvästra delen av trädgården finns vad som förmodligen är resterna av en kaffegrotta, dvs en vindskyddad uteplats som var ett typiskt inslag i skånska allmoeträdgårdar. Kaffegrottan var här anlagd i skydd av en konstjord kulle, med stödmurar av natursten, men den är delvis raserad idag. Mot Gårdstångavägen finns en sentida stödmur i sten och betong.

Gårdsplanen är grusad och framför logen står en rad formklippa thujor. Öster om kostallet fanns förr gödselstacken och här finns den gamla gödselplattan gjuten i betong kvar.

Maskinhallen. Gavel mot väster och långsida mot söder.

Massegraven.

Trädgården norr om mangårdsbyggnaden.

Rester av kaffegrotta.

Infart mot gårdsplanen från öster.

Den gamla gödselplattan öster om kostallet.

Kulturmiljöanalys

Kulturhistorisk värdering

Kulturhistoriskt värde definieras av Riksantikvarieämbetet som *de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag.*

Det kulturhistoriska sammanhang som kommer till uttryck inom planområdet är skiftesreformerna på 1800-talet. Skiftesreformerna innebar att byn Östra Gårdstånga splittrades på 1830-talet och gården nr 8 (Johannesberg) var en av få gårdar som inte behövde flytta från den gamla bykärnan. Gården och omgivningarna är starkt präglade av skiftet och dess följder, vilket innebär att den äldre historien med en gammal by på platsen är svåravläst. Gårdsbebyggelsen och gårdens disposition med bebyggelse, trädgård och gårdsplan är typisk för tiden efter skiftesreformerna. Karaktären är välbevarad och gården är kulturhistoriskt värdefull då den kan skapa förståelse för den tiden.

Gården är omgiven av öppen mark, vilket har historisk hävd sedan laga skiftet. Ytorna är dock inte stora, i och med närheten till den mer sentida tätortsbebyggelsen i Flyinge. Om man färdas längs Gårdstångavägen och närmar sig Flyinge från väster passerar man ortnamnsskylten ca 400 meter innan man är framme vid Johannesberg. Bebyggelsen tätnar något redan där vilket gör att man upplever det som att gården är en del av tätorten. Av denna anledning bedöms de öppna ytorna som omger gården inte vara av stor betydelse för miljöns kulturvärden.

Kulturhistoriska värden i planområdet

Det som är av värde att värna om från kulturmiljöperspektiv är Johannesbergs karaktär av 1800-talsgård, med följande komponenter:

- Bebyggelse:
  - Mangårdsbyggnad (särskilt värdefull byggnad)
  - Kostall/svinstall (särskilt värdefull byggnad)
  - Loge (värdefull byggnad)
  - Traktorgarage (värdefull byggnad)
- Gårdsplan
- Trädgård

Mangårdsbyggnaden

Mangårdsbyggnaden från 1851 är mycket representativ för de bostadshus som uppfördes på skånska gårdar vid den tiden. Det var vanligt att bönderna några decennier efter skiftena hade fått det så pass mycket bättre ställt att de hade råd att bygga ett nytt bostadshus. Det moderna vid den här tiden var att uppföra ett helmurat, friliggande hus på en reslig sockel, till skillnad från de gamla som ofta var låga korsvirkeshus, sammanbyggda med ekonomibyggnaderna på ett sätt som var riskfyllt ut brandsynpunkt. Byggnaden har en välbevarad karaktär och den har ett exponerat läge från Gårdstångavägen sett. Mangårdsbyggnaden har höga kulturhistoriska värden.

Ekonomibyggnader

Ekonomibyggnaderna som uppfördes på 1890-talet är rejäla och omfattande i sin utbredning. De vittnar om gården som stor brukningsenhet med djurhållning och lantbruk. Ekonomibyggnaderna har genomgått vissa ändringar genom åren, vilket speglar hur lantbruket utvecklades, exempelvis vad gäller storleken på maskinerna. De byggnader som ramar in gårdsplanen (mangårdsbyggnad, kostall och loge) utgör en sammanhållen kulturmiljö, och till

denna kan även traktorgaraget som ligger exponerat i närheten av mangårdsbyggnaden räknas. Ko- och svinstallet är gediget byggt i tegel och har en omsorgsfull utformning med hög detaljeringsgrad. Byggnaden har byggnadshistoriska och arkitektoniska värden som förstärks av kvaliteten i material och utförande. Logen och traktorgaraget bidrar starkt till gårdskaraktären med sina karaktäristiska faluröda volymer och de har höga miljöskapande värden. Logen har typiska särdrag och dess historiska funktion på gården är tydligt avläsbar. Maskinhallen längst i söder är en något enklare byggnad som inte har samma betydelse för gårdsmiljöns karaktär och den värderas därför något lägre än övriga byggnader. Massegraven är en förhållandevis modern konstruktion. Den bedöms inte som kulturhistoriskt värdefull, även om den är av ett visst kulturhistoriskt intresse då den berättar om gårdens produktion och hantering av sockerbetor på 1900-talet.

Gårdsplan

Den öppna, obebyggda gårdsplanen som ramar in av gårdens byggnader är ett starkt karaktärsdrag typiskt för den skånska gården. Den öppna ytan skapar siktlinjer och samband mellan byggnaderna.

Trädgård

Trädgården ingår som en del av gården som helhetsmiljö. Den är på karaktäristiskt vis placerad på baksidan av mangårdsbyggnaden, från gårdsplanen sett. Från vägen är trädgården en passande inramning till mangårdsbyggnaden, och den bidrar också till den värdefulla byggnadens exponering. Det som är av värde är att det är en trädgård, det vill säga en obebyggd och grön yta med koppling till boningshuset. I övrigt finns inga starka historiska karaktärsdrag av särskilt värde. Resterna efter en kaffegrotta är av kulturhistoriskt intresse, men det är idag en svårtolkad lämning.

Antikvariska riktlinjer vid planläggning

Inledning

I det pågående detaljplanarbetet undersöks möjligheten att dels stycka av tomter för villabebyggelse runt gården, dels bygga om ekonomibyggnaderna till bostäder. Här följer rekommendationer för hur en detaljplan kan utformas som tillvaratar platsens kulturhistoriska värden.

Riksintresse för kulturmiljövården

Bedömningen är att det inte finns någon risk för påtaglig skada på riksintresset i och med att planområdet endast tangerar det utpekade området och inga uttryck för riksintresset berörs.

Ny villabebyggelse

Nyttillkommande bebyggelse bör vad gäller tomtstorlekar och byggnadernas skala knyta an till den befintliga småhusbebyggelsen öster och norr om planområdet. I övrigt finns inga antikvariska synpunkter på denna del av detaljplanen.

Kulturhistoriskt särskilt värdefulla byggnader

Mangårdsbyggnaden

Mangårdsbyggnaden är kulturhistoriskt särskilt värdefull och bör även fortsatt fungera bostadshus. I detaljplanen bör byggnaden förses med rivningsförbud och varsamhetsbestämmelser, samt en bestämmelse om skydd av kulturvärden.

Rivningsförbud 4 kap. 16 § 1 st 4 p.

r Byggnaden får inte rivas.

Skydd av kulturvärden 4 kap. 16 § 1 st 3 p

q Plakett i kalksten med husets byggår på fasad mot söder ska bevaras.

Varsamhet 4 kap. 16 § 1 st 2 p.

k Byggnaden ska bibehålla sin ursprungliga karaktär med avseende på volym, proportioner, fasadkomposition, material och detaljeringsnivå. Ändringar ska utföras varsamt och med hänsyn till byggnadens väsentliga karaktärsdrag och värden (se planbeskrivning). Nya takkupor eller takfönster medges inte.

Varsamhetsbestämmelsen kombineras med att ”byggnadens väsentliga karaktärsdrag och värden” listas på ett tydligt sätt i planbeskrivningen:

- Byggnadsvolym (längd bredd höjd takvinkel).
- Fasadkomposition med rytmisk fönstersättning och jämnstora fönster.
- Centralt placerad huvudentré mot gårdsplan i söder. Rundbågig pardörr i trä.
- Inga dörrar i fasad mot trädgård i norr, bortsett från dörr i verandan.
- Fönsterutformning (sidohängda, utåtgående tvåluftsfönster i trä med genomgående spröjs).
- Glasveranda i trä med snickarglädje.
- Takmaterial: Rött, enkupigt lertegel.
- Två murade skorstenar i nock.
- Ljusa putsade fasader med dekorativa inslag i form av takfotsgesims, hörnkedjor, lisener och rundbågiga blinderingar ovan fönster.
- Två släpkupor mot söder. Inga takkupor mot norr, förutom två små, triangulära kupor.

Kostall/svinstall

Stallbyggnaden är kulturhistoriskt särskilt värdefull och bör förses med rivningsförbud och varsamhetsbestämmelser. Planbestämmelserna anpassas så att byggnaden vid behov kan få en ny funktion. Det är dock viktigt att

karaktären av gammal stallbyggnad bibehålls, vilket varsamhetsbestämmelserna syftar till att säkerställa.

Ett karaktärsdrag som är typiskt för ekonomibyggnader är fasadernas relativt slutna karaktär med små, högt sittande fönster. I största möjliga utsträckning bör befintliga port- och fönsteröppningar användas. Särskilt viktigt är detta i fasaden mot gårdsplanen, medan man mot öster kan vara friare vad gäller nya öppningar. Entréer bör vara förlagda mot gårdsplanen.

Ett annat typiskt drag för ekonomibyggnader är de stora sammanhängande takytorna utan takkupor. Dock förekommer det en form av frontespiser med luckor som skär takfoten (exempelvis finns en sådan kupa på logens fasad mot gårdsplanen). Den typen av gamla lastluckor, försedda med fönster, kan vara ett sätt få in ljus till ovanvåning-
en utan att förvanska karaktären av ekonomibyggnad.

Rivningsförbud 4 kap. 16 § 1 st 4 p.

r Byggnaden får inte rivas.

Varsamhet 4 kap. 16 § 1 st 2 p.

k Byggnadens karaktär av äldre stallbyggnad ska bibehållas. Ändringar ska utföras varsamt och med hänsyn till byggnadens väsentliga karaktärsdrag och värden (se planbeskrivning). Mot gårdsplanen i väster ska fönster vara utformade som traditionella stallfönster i gjutjärn. Dörrar och portar utformas som bräddörrar. Takkupor medges ej. Frontespiser utformade som traditionella lastluckor (men med fönster) kan prövas i begränsad omfattning.

Varsamhetsbestämmelsen kombineras med att ”byggnadens väsentliga karaktärsdrag och värden” listas på ett tydligt sätt i planbeskrivningen:

- Byggnadsvolym (längd bredd höjd takvinkel)
- Fasader i rött tegel med locklistpanel i gavelrösten mot söder och öster.
- Norra gavelns symmetriska fasadkomposition.
- Stallfönster (småspröjsade gjutjärnsfönster)
- Träfönster på norra gaveln ((sidohängda, utåtgående tvåluftsfönster i trä med genomgående spröjs).
- Portar/dörrar i trä som är utformade som enkla bräddörrar.
- Stora sammanhängande taktyper utan takkupor.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Loge

Rekommendationen från antikvarisk synvinkel är att bevara logen och vid behov bygga om den för nya funktioner på ett varsamt sätt. Om byggnaden inte bevaras bör den ersättas med en liknande volym på samma plats, för att gårdsmiljön i någon mån ska bibehålla sin karaktär. Detaljplanen bör då reglera byggrätten så att en ny byggnad får samma volym och takform som logen. Utformningen av bevarad loge eller ersättningsbyggnad regleras genom planbestämmelser:

Utformning 4 kap. 16 § 1 st 1 p.

f Fasader ska vara i faluröd locklistpanel i trä. Tak ska vara belagt med rött, enkupigt lertegel. Dörrar och portar utformas som bräddörrar. Takkupor medges ej. Entréer ska vara belägna mot gårdsplanen i öster.

Traktorgarage

Rekommendationen från antikvarisk synvinkel är att bevara traktorgaraget och vid behov bygga om det för nya funktioner på ett varsamt sätt. Om byggnaden inte be-

ras kan den ersättas med en ny byggnad. Detaljplanen bör då reglera byggrätten så att en ny byggnad får antingen samma volym som traktorgaraget har idag, med ett asymmetriskt sadeltak, eller samma volym som traktorgaraget hade från början (utan tillbyggnad mot söder). Utformningen av bevarat traktorgarage eller ersättningsbyggnad regleras genom planbestämmelser:

Utformning 4 kap. 16 § 1 st 1 p.

f Fasader ska vara i faluröd locklistpanel i trä. Tak ska vara belagt med rött, enkupigt lertegel. Dörrar och portar utformas som bräddörrar. Takkupor medges ej.

Övrigt

Gårdsplanen

Detaljplanen bör utformas på ett sätt som säkerställer att gårdsplanen bevaras som en öppen obebyggd yta, inramad av byggnader. Marken bör vara prickmark.

Trädgården

Detaljplanen bör utformas så att ingen bebyggelse tillåts i trädgården (prickmark).

Källor

Litteratur

Ohlén, Carl-Eric, Sydow, Waldemar von & Björkman, Sten (red.), Svenska gods och gårdar D. 6 Skåne: mellersta delen, [2. uppl.], Svenska gods och gårdar, Uddevalla, 1944

Internet

Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/>

Kulturmiljöprogram Skåne: <https://www.lansstyrelsen.se/skane/tjanster/publikationer/kulturmiljoprogram-for-skane.html>

Ortnamnsregistret: <https://www4.sprakochfolkminnen.se/NAU-ortnamn/index.htm>

Riksintressebeskrivning: <https://www.raa.se/samhallsutveckling/riksintresse-for-kulturmiljovarden/riksintressebeskrivningar/>

Historiska kartor, skiftesprotokoll och ortofoton

Lantmäteriet, historiska kartor: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/>

Kartbild.com: <https://kartbild.com/>

Historiska foton

Digitalt museum <https://digitaltmuseum.se/>

Kulturen i Lund <https://carl.kulturen.com/web>

ArkivDigital <https://www.arkivdigital.se/>

OLGA SCHLYTER
KULTURMILJÖKONSULT

2022